

Elvégeztetett, de semmi sem tisztázott...

Bős–Nagymaros ügye 2009-ben

Két évtized távlatából világossá vált, hogy a Bős–Nagymaros vízlépcsőrendszer (BNV) leállítása 1989-ben Magyarország számára rendkívül káros volt. A hamis és szakszerűtlen érvekkel félrevezetett magyar kormány egyoldalúan felmondta a BNV megvalósítására 1977-ben kötött magyar–csehszlovák szerződést, és leállította a nagymarosi vízlépcső további építését, majd elrendelte a félig elkészült mű teljes lebontását, a Duna-meder eredeti állapotban való visszaállítását. Ez a döntés akkor született, amikor a teljes befejezéshez már csak 48 milliárd forintra lett volna szükség.

A magyar országgyűlés 1997. őszi időszaki 33. ülésnapján elhangzott beszámoló szerint a BNV építésébe akkor már belefektettünk 200 milliárd forintot. A bontási munkák értéke, a környezeti rehabilitáció és a kártérítések 163 milliárdot tettek ki, azaz összesen 363 milliárdot költöttünk arra, hogy ástunk egy gödröt a folyómederben, aztán visszatemettük.

1990-ben a csehszlovák környezetvédelmi miniszter új megállapodásra tesz javaslatot Budapesten. A magyar kormány nem fogad el új alternatívát, sőt ragaszkodik ahhoz, hogy a szlovákok is bontsák el a már megépített műtárgyaikat, és állítsák vissza az eredeti állapotot. Miután megállapodás nem jött létre, 1991-ben a szlovák fél egyoldalú döntést hoz, és megépíti az elnevezése alapján „C”-változat szerinti megoldást, ami szlovák területen valósítja meg a Duna új mederbe terelését. 1992 októberére üzemkész állapotba kerül a gabčíkovo–bósi vízlépcső, és az erőműben megindítják az első turbinát.

Most nézzük meg, hogy az elmúlt 15 év alatt milyen hasznót hozott Szlovákiának a bósi erőmű üzemeltetése. A szlovák nyilvántartás adatai szerint az erőmű teljesítménye a dunacsúnyi gátba beépített 4 turbinával együtt 748 MW.

Ha ehhez hozzávesszük a meg nem épült nagymarosi erőművet, akkor $728 + 160 = 888$ MW összteljesítményt kapunk. A csúcskihasználási jellemző figyelembe-

vetelével évi 275 milliárd kWh lenne a termelés, aminek fele Magyarországot illetné. A 275 milliárd kWh felét 23 Ft/kWh áron számítva 32 milliárd forint évi bevételre számíthatunk volna. Az osztrák kölcsönből épülő beruházás törlesztése 2003-ban teljesült volna.

Ez az elmaradó bevétel azonban a hazai veszteségeknek csak egy részét képezi. Szakértői vélemény szerint a BNV-beruházás elmaradása 1998-as áron számítva 1,45 milliárd USD-ra becsülhető, aminek összetevői: a feleslegessé vált beruházások; a törlesztendő hitelek; Szigetközben a vízhiány miatt bekövetkezett károk, amelyek a késedelmes intézkedések (fenékküszöb) miatt álltak elő; a meg nem valósult erőművi kapacitások pótlásához szükséges beruházások; a meghíusult bevezetések szállításának kötbérei; az elmaradt termelés pótlásához szükséges többlet tüzelőanyag.

Vessük ezt össze azzal a ténnyel, hogy a villamosenergia-ipar privatizációjából a magyar állam mindössze 1,25 milliárd USD-t kapott.

Folytatva még a veszteséglista tételeit, könnyen belátható, hogy a nagymarosi vízlépcső-beruházás leállítása miatt nem valósult meg:

– A dunai árvizek megszüntetése, mely az adonyi és a fajszi vízlépcső megépítésével határainkon belül a teljes árvízvédelem jelentette volna.

– A nemzetközi hajózóút biztosítása, amire Magyarország 1948-ban a Dunai Konvencióban kötelezettséget vállalt. A folyó jelenleg az évnél mindössze 65-72%-ában hajózható akadálytalanul. Közismert tény, hogy a vízi szállítás olcsóbb, mint a vasúti vagy közúti szállítás, és sokkal inkább megfelel a környezetkímélő követelményeknek. Ennek a nemzetközi vízi útnak a nem teljes kihasználása jelentős és folyamatos kárt okoz a Duna menti országoknak.

– Nem épült ki a víziturizmust kiszolgáló dunai kikötőrendszer, amely a meghosszabbítását célozta kelet felé a nyugat-európai víziturizmusnak.

– Nem létesült a Nagymaros–Visegrád közúti híd, amely a vízlépcső tetején átvezetne volna a gépkocsiforgalmat.

– Igen jelentős és tartós veszteség adódik abból is, hogy a dunakiliti duzzasztómű, amely a folyó vizének szlovák és magyar oldalra történő elosztását lett volna hivatott betölteni, kiesett a rendszerből azáltal, hogy a vízelosztás szlovák területen valósult meg.

– Ugyancsak tartós veszteségként könyvelhető el, hogy az ingyenes és újrafelhasználható vízenergia helyett importból származó tüzelőanyag kerül felhasználásra, amely amellet, hogy folyamatos drágulásnak van kitéve, az egyre szigorodó környezetvédelmi előírásoknak nehezen tud eleget tenni.

A vízlépcsőellenzők általában a táj megváltozásából adódó károkat szokták felhozni ellenérvül. Kétségtelen, hogy az építkezés alatt és később is károk keletkezhetnek a természetben. De ez a kár a környék rehabilitációjával csökkenthető, és csak egyszer jelentkezik, míg az építésből származó haszon folyamatosan működik.

Az ellenzők másik érvelése az volt a leállítás mellett, hogy az ország gazdasági helyzete nem teszi lehetővé egy ilyen nagy volumenű beruházás megvalósítását. Tiltakozásuk közben azonban elfelejtettek

arról tudomást venni, hogy a bécsi Donaukraftwerke az osztrák bankok hitelgaranciájával vállalta a teljes vízlépcsőrendszer megépítését, amelynek költségét a magyar állam a megtermelt elektromos áramból térítette volna vissza. A beruházás teljes költsége 11 év alatt megtérült volna.

2003-tól élvezné az ország a szlovákokkal közösen termelt áram feléből adódó, évi több mint 30 milliárd forint bevétel és a duzzasztásból eredő egyéb hasznot, ami még az áramtermelésből származó bevételt is jóval felülmúlja.

Ma már látjuk a működő szlovák példából, hogy nem volt igazuk azoknak, akik azt állították, hogy a vízlépcső megépítése ökológiai katasztrófát fog okozni. De azoknak sem lett igazuk, akik a felszín alatti ivóvízkészlet minőségi romlását jóslták meg. Annyira biztosak voltunk a dolgunkban, hogy szakértelem híján 1993-ban bírósághoz fordultunk, abban a reményben, hogy nemzetközi fórumon majd nekünk adnak igazat a szlovákokkal szemben. A Nemzetközi Bíróság 1997-ben Hágában hozott ítélete azonban hideg zuhanyként érte a magyar delegációt, amelyben melleleg egyetlen vízépítő szakember sem foglalt helyet. A bíróság szinte minden követelésünket elutasította, amit a szlovákokkal szemben előadtunk. Az ítélet 57. pontja kimondja, hogy Magyarországnak nem volt joga szükséghelyzetre hivatkozni, mivel azt maga idézte elő mulasztásával.

Az 59. pont megállapítja, hogy Magyarországnak nem volt joga leállítani a nagymarosi beruházást. Arról a nevenséges követelésünkről pedig, hogy a szlovák fél bontsa el a már működésben lévő erőművet, és a többi hozzátartozó vízállésményt, valamint, hogy terelje vissza a Dunát az eredeti medrébe, már szó sem esett. A bíróság azt is kimondta, hogy az 1977-ben megkötött szerződés jogilag most is hatályban van, és, ha csak a felek másként nem állapodnak meg, a vízlépcsőrendszer helyre kell állítani.

Az egyoldalú szerződésbontás miatt nemcsak Magyarország, hanem Szlovákia is rosszul járt, mert a nagymarosi vízlépcső kiegyenlítő hatása nélkül a bőszi erőmű csak alapenergiát képes termelni az annál majdnem háromszor értékeesebb csúcsergia helyett.

A Duna–Majna–Rajna-csatorna megépítésével a dunai érdekelttségbe a dunai országokon kívül Hollandia, Belgium és Franciaország is beletartozik. A Fekete-tengertől az Északi-tengerig tartó 2880 km hosszú hajóútnak a dunai szakaszán 48 vízlépcső megépítésére kötöttek megállapodást a Duna menti országok. Ebből mindössze néhány nem készült el. Ezek közül három magyar területre esik (Nagymaros, Adony, Fajsz), akadályozva ezzel Nyugat-Európa túlszűfolt és Kelet-Európa gyengén kiépített, de környezetkárosító közúti szállítási rendszereinek tehermentesítését.

A nyugat-európai országok kereskedelmi és ipari kamarájának uniója 1990 má-

jusában felhívást intézett a Magyar Köztársasághoz, melyben szorgalmazták a BNV eredeti terv szerinti megépítését és követelik a kulturált Európában való együttműködés általános szabályainak a betartását a magánjog és a nemzetközi kapcsolatok szintjén. A Felhívás megállapítja, hogy az egyik szerződő fél döntési szabadsága csak addig terjed, ameddig a döntés a másik fél szabadságát nem korlátozza, és jogait nem veszélyezteti.

Amíg idehaza 1988-tól kezdődően egyre hangosabban hallatták hangjukat a vízlépcső-beruházás azonnali leállítását követelő, demonstráló tömegek, addig egy idegenbe szakadt hazánkfia nyílt levélben szólította fel a magyar kormányt népszavazás kiírására vízlépcső ügyben. Követelésének nyomataként kilátásba helyezte, hogy eljár a Világbanknál, hogy azonnal befagyasszák a Magyarországnak folyósított hiteleket.

Miközben Magyarországon dúlt a harc a vízlépcső ellen, a világ másik részén újabb vízlépcsők építésébe kezdtek. Azóta már elkészült és üzembe állították a világ két legnagyobb vízlépcsőjét, amelyek nagyságrendekkel nagyobbak a dunai vízlépcsőknél. Az egyik a 12 ezer megawattos Itaipu Brazília és Paraguay határán, a másik a Kínában működő 14 ezer megawattos Three Gorges vízerőmű.

Befejezésül nézzük meg, milyen műszaki okok miatt vált szükségessé a dunai vízlépcsőrendszer megépítése. A nem szakember számára is belátható, hogy a Duna a maga által lerakott feltöltésen, az ún. hordalékkúpon folyik. Ezen a szakaszon meddő küzdelmet jelent a folyó természetes medrében tartása úgy, hogy radikálisan megoldjuk az árvízmentesítést és a hajózáshoz szükséges vízi út kialakítását.

Ezen a hordalékkúpon lévő meder az évezredek alatt folyton változtatta helyét, és amint az magasodott, a folyó úgy keresett magának mélyebb területet. 1831-ben vette kezdetét a különböző folyószabályozási módszerek alkalmazása, hogy a hajózáshoz szükséges vízmélységet biztosítsák, de a Szigetköz térségében a laza altalajú folyómeder állandóan változtatja helyét, és a megépített sarkantyúk hamar hatástalanná váltak. Építésük erőltetése és a fenntartási költségek húsz-harminc év alatt egy vízlépcső árát teszik ki. Az árvédelmi töltések közötti területen az óriási mértékben érkező hordalék lerakódik, s emiatt állandóan emelkedik a folyó vízszintje, ami maga után vonja a gátak folyamatos magasítását. Az is ismert, hogy a folyó vízszintje a környező terület térszintje felett van. Végleges és tartós megoldást csak a szlovákok által 1992-ben megépített, víz-záró burkolattal ellátott üzemvízcsatorna eredményezett.

Ennyi nagyon röviden a BNV története, amelyre rányomja bélyegét a tudatlanságból fakadó félreértések és félremagyarázások sorozata. A túlfűtött érzelmekre és előítéletekre építő hangzatos nagy szavak emlegetése, mint a „víz elrablása”, a „Dunasaurusz”, továbbá a „nincs kárté-

VERTÉL JOZSEF GRAFIKA

konyabb, mint egy vízépítő mérnök” elnyomták a szakemberek hangját, és eredményesen hatottak a közvélemény hamis irányban történő befolyásolására. Az eredmény mérhetetlenül lesújtó: sok-sok milliárd forint esztelen elpocsékolása. Az energiáir napjainkban tapasztalható robbanásszerű emelkedése, a környezetvédelmi szempontok felértékelődése gondolkodásra kellene, hogy készítse a populista érvekkel félrevezetett emberek sokaságát. A világon mindenütt megindult az érdeklődés a megújuló (szél-, víz-, geotermikus hő-) energia felé, és keresik az utat a szén-, gáz- és olajfelhasználás egyre szélesebb körű helyettesítésére.

Itt lenne az ideje, hogy a magyar közvélemény megismerje a BNV körül dúló politikai csata hátterét, és elfogulatlan tájékoztatást kapjon a múlt eseményeiről, mert csak így lehet józan és értelmes állásfoglalást elvárni. Mérlegelve a vízlépcsőrendszer elmaradásából származó károkat, újra kellene gondolnunk a hágai Nemzetközi Bíróság ítéletének azt a pontját, amelyben a szerződés eredeti tartalommal való teljesítését ajánlja. Ezzel mind a két szerződő fél jobban járna, és a két ország közötti jószomszédi viszony is rendeződne.

Az egyre egységesebbé váló Európában csak egységes elvek szerint működve élhetünk. Ezen belül természetesen az, hogy a közlekedési útvonalakat is egységíteni kell. A tervezett Bős–Nagymaros vízlépcsőrendszerrel nincs ésszerűbb koncepció, amely a jelen helyzetben akár csak megközelítőleg is egyenértékű lenne a tervezett megoldással.

Befejezésül idézem egyetemi tanáromat, *Mosonyi Emil* professzort, aki azt tanította, hogy tévedni emberi dolog, de a tévedésben megmaradni ostobaság.

Fogarasi László

(Szerzőnk aranydiplomás építőmérnök. Mérnöki pályája során a 2x40000 m³-es gellérthegyi ivóvíztároló medence építése volt a legfontosabb szakmai tevékenysége. Ugyancsak részt vett 1975-ben a Csepel-sziget és Háros-helység közötti Duna-meder alatt átvezető ivóvíznyomócső-rendszer elkészítésében és a munka kivitelezésében. 1989 óta nyugdíjas. Írása első közlésben a Hidrológiai Közönyben jelent meg.)